

Bintha ghexet u kibret u l-konti qatt ma ried l-anqas biss ikun jaf x'kien sar minnha u kien igħix għalih waħdu biex ma jismâx b'ahbarha, għad illi, bla ma ried, malajr sar jaf li missierha kien halliha ltima minnu wkoll.

* * *

Dik inhar kellu joħroġ ta' bil-fors, u kien għaddej b'rasu mghaddsa minn toroq li bil-kemm ma kienx insihom, daqs kemm kien ilu ma jgħaddi minnhom. Jilwi minn triq għat-triq li kellu jmur fiha, jarfa' għajnejh biex jara fejn wasal u d-dehra ta' qabel tarġa għal quddiemu: xbejba sabiħa, fit-tul imdaqqa, b'wiċċ qawwi, haddejn ħomor, għajnejn żoroq, xofftejn qrollija, iżda did-darba ma għabetx minn quddiemu mita wasal hdejha, iżda baqgħet hemm, b'dawk haddejha ħomor b'dawk għajnejha shah u qabbieža, u hu baqa' jaraha għad li issa qalb iċ-ċpar, qalb id-dlam: sabiħa, wiċċha qawwi, għajnejha jleqqu, sakemm fawra demm qawwija ma telgħetx għal rasu u sabbtitu għaxi.....

* * *

Mixhut wiċċu l-fuq, fuq soddtu, il-konti beda ġej għal l-ahjar, iżda kull darba li jaħseb filli ra, kull darba li jiġu quddiemu dawk iż-żewġ xbihat, fawra ta' demm titla' għal rasu u għal xi ftit minuti kien jargħa' jintilef: iżda bil-mod il-mod kien qiesu drahom dawk iż-żewġ xbihat: għamla waħda, wiċċ wiehed, u donnu ma kienx jista' joqgħod minngħajrhom. Għad illi t-tabib ma kienx iridu jaħseb, u jiftakar, ma sata' jagħmel xejn la darba t-mera ta' ħsiebu mhux talli ma ridetx tittappan, iżda iżjed bdiet turihomlu ċari.

Għadda ż-żmien iżda minn dik l-ewwel laqgħa ma satax iżomm iżjed. Jekk tant kien iħobbha u baqa' jħobbha—lil martu—kif sata' jobgħod lix-xbieha tagħha, lil l-istess bintha?

* * *

Bil-kemm kien għadda xahar—xahar twil u ta' l-ikbar diqa—ix-xwejjah konti, imxejjah iżjed bil-marda, kien wara l-ħgieg jistenna bla sabar. F'daqqa jidħol jiġri u...min jista' jfisser? Xwejjah ta' fuq is-sittin sena mghannaq ma' xbejba fil-fjur ta' żmienha: it-tnejn imbikkija, it-tnejn qalbhom maqsuma. It-tfalja ltima ferħana għax kienet sabet missier ieħor, iżda belhana għax ma satgħetx tifhem biżżejjed; ix-xwejjah mitluf minnu n-nfsu għax sthajlu mita, ħafna ħafna snin qabel, kien ħalef imħabba ta' dejjem lill-maħbuba ommha.

ID-DWELL F'MALTA FI ŻMIEN L-INGLIŻI

Joseph

Mal-miġja tal-Franċiżi f'Malta, fl-1798, u t-telqa ta' l-Ordni Ġerosolmitan minn hawn, dawk il-Liġijiet ta' fuq id-dwell li kienu saru għall-Kavaleri, waqgħu u spiċċaw. Iżda, għad illi l-Ordni ma baqâx isaltan hawn Malta, dik il-Liġi ta' fuq id-dwell li kien għamel fl-1784 il-Gran Mastru Dirwan għal dawk li ma kinux imdahħla fl-Ordni ta' San Ġwann, baqgħet tiswa u tghodd: u baqgħet tiswa u tghodd mhux għal dak iż-żmien li damu hawn il-Franċiżi biss, imma wkoll sa bosta snin wara li ġibna l-Ingliżi f'Malta. Inbagħad, mita dil-Liġi ta' Dirwan issewwiet b'Liġi oħra li saret fl-1854, id-dwell baqa' mħolli wkoll li ma jistâx isir hawn Malta; il-għaliex, għalkemm il-kelma *dwell* ma ssemmietx aktar fil-Liġijiet tagħna li saru minn l-1854 'il hawn, wiehed jintebah malajr li l-kelma *dwell*, taqa' taht fejn il-Liġi tghid li ħadd ma jista' joqtol jew jidrob lil għajru.

Il-Liġi li semmejna, tal-Gran Mastru Dirwan, kienet thedded, li mita jsiru dwellijiet u dawn ma jispiċċawx b'mewt, sew dawk li jkunu stiednu għad-dwell, kemm dawk li jilqgħu l-isteddina, kif ukoll dawk li jkunu għenu, jew xewxu għad-dwell, jiġu mwaħħla lkoll il-piena ta' għaxar snin qdif fuq ix-xwieni: u dil-piena tista' tikber għal aktar żmien, kemm-il darba jkunu kbar il-gerħat li jsiru fid-dwell. Iżda, jekk id-dwell jispiċċa bil-mewt, sew dawk li jiddwellaw, kemm ukoll dawk li taw xi għajnuna, jew xewxu inkella kienu shab ma' min iddwella, ikollhom ilkoll il-piena tal-mewt. (1)

Ma' dil-Liġi ta' Dirwan, kien hawn ukoll il-Liġijiet Militari li ġiebu magħhom l-Ingliżi, biex min fost il-militari jagħmel xi haġa, igħaddi Qorti Marzjali. Fost il-Liġijiet li kellhom l-Ingliżi kien hemm waħda li tghid li ma għandhomx isiru dwellijiet mill-militar.

B'dana kollu, bil-Liġijiet kollha li kien hawn sa wiehed u gherbin sena wara li ġibna l-Ingliżi f'Malta, il-Haqq ftit u xejn kien jieħu ħsieb ta' dawk li jiddwellaw; għax minn fost kemm iddwella sa l-1841, darbtejn biss il-hatja ta' dwell ġew arrestati: u fid-darbtejn insabet xi skuża biex ġew meħlusa.

(1) Ara l-Kodiċi ta' Rohan, Lib. V, Kap. IV, par. XXI u XXII.

tad-chvell, dari, hawn Malta, kienet taht

"» ^ " " Tie, ikollhom xi jg idu bejmethom,
 ilmiliw" k'v nn^ adu tagghom, u miakin h u i; N
 5 f n l T a a, u iehu jibqa' mitluf g al / | Si
 ma,hdud bl-akb m a g e d n a f m a
 T a s s e ; ; u i i d a i d a huwa kien jehodha
 ^ z ' eden g ad-dwe.l.. Lil d a k l i j k u n
 m . n i - i ^ n i a a - d r u u j a f i r l u b i l l i k i e n a f l i n . ^ N .

^ w T M i l S r huwa g ajjur afna g all- ieh ta' dawk ,
 j r i d u j i d l u m i e g u , l i l n i e s t a d . n i l - g a m l a (j i i f i e r i £
 i j k u n u t i H u i e h h o m g a x m a l a q q u x s t e d m a g a d - d w e l l)
 l i i r i d h o m f i d a n u . A r a w k e m m h u h e k k : - F i n C
 1 - M a r k i s t a ' H a s t i n g s k i e n G v e r n a t u r u K m a n d a n t t a t - T r J
 I n g l i i f ' M a l t a (1 8 2 4 - 1 8 2 6) , w a r a l i k i e n g a e l l i l w i e e d b i l
 i k u n f i z z j a l f i r - R i i m e n t t a l - M a l t m m a n e d x j i s s o k t a j d a j
 l u u r e a ' l u r a 1 - a t r a t i e g u g a x s a m a ' l i d a n a k i e n i e
 m i s t i e d e n g a l d w e l l m i n n f i z z j a l i e o r t a ' 1 - i s t e s s R i i m e n t u
 m a r i e d x j i d d w e l l a . M e t a d a n m a r g a n d i l - G v e r n a t u r u q a l l u j
 h a w a a i e l e d f i t l i e t d w e l l i j i e t o r a , L o r d H a s t i n g s w i e b u
 l i h u t a ' g a j b k b i r g a l i h l i m a r i e d x j i d d w e l l a g a r - r a b a ' d a r b a
 w k o l l . (1)

I d a d - d w e l l i j i e t d a m u j s i r u s a l - 1 8 4 1 b l a m a k i e n j i e f u
 s i e b h o m i l - a q q , g a x m i n n 1 - 1 8 4 2 b e d a j i e u s i e b s e w w a
 t a ' d a w k l i j i d d w e l l a w , b i l l i w a q f i l h o m a l l i j a q t a ' m i n n A r t n a
 d i d - d r a w w a k e r h a . G a l h e k k e w a r r e s t a t i t n e j n m i n n h o m b i l l i
 e w m k l i j a f u q q t i l .

M i n n d a n i i - u r i i i s a r f l - 1 8 4 2 — u l i m i n n f u q u a n a a d n a
 u b n e i n a 1 - b i a l - k b i r a t a ' d a k k o l l u l i s ' i s s a g e d n a - i n s i b u
 b o s t a k i e n u d - d w e l l i j i e t l i s a r u f ' M a l t a f i m i e n 1 - I n g l i i j W l
 a n a , b a r r a d a k l i s a r f l - 1 8 4 2 , m a l t q a j n i e x l i e f m a ' t n e j n c t o
 s i ' 1 1 l . s e k ' n i n i b u h o m h a w n w i e e d w a r a 1 - i e o r k i f s a r n .

U q d e m w i e e d l i s a r f o s t i d - d w e l l i j e t l i l t a q a j n a m #
 t t b n i e h m i j u b U - D a i l y M a l t a C h r o n i d e t a ' I - 1 8 9 5 . ' f /
 B £ ' h ' T I s : d v a t u r , (f i l - K o t t o n i e r a) b e j n i l - K u r u n e l l B a y l ' *
 R l m e n t « I - K a p t a n N e w m a n U i s t B a t t a l j u n *

«1 Koi^A7 ... m ... / / / (m m ^ ; a : : e // a di tfa/ta-tartB ta 'Marzu 1842, W

chire Fusilieis. F'dad-dwell, Bavlis rt^ u LM

m a p a n a d - d w e l l s a r i m a b b a f ' m a r a ; u d a n 1 / M
 i e m m a q d a r a f n a m t l U G w a r n i j u n k o l l h a ****
 115 R a p t a n N e w m a n , w a r a h b a t a a f n a b i l - e r a l i „ 1
 f f a n d B a y h s , m i e t f i M 3 t a ' M e j j u , u 1 - e n e r a l F o u w m T M
 £ e n k i e n j a g m e l m i t - T r u p p i l u g l i i f ' M a l t a , L \ *
 . ^ s e j k e n t a ' N e w m a n j t g , m t d f u n b i - u n u r i m i l i t a r i "
 H - K u r u n e l l B a y h s i e _ a r r e s t a t , u f i t - 1 8 t a ' M e i i u o h u ^
 q o r t i M a r z j a l i f e j n i e m i x h f u q q t t l , u , w a f a I I l - k a U a t i e g u
 d a m e t s e j r a g a l g i m g a , i s - s e n t e n z a n b a g t e t l - I n g i l t e r r a b i e x
 t i g i m g o d d y a m i r - R e .

I l - k i t t i e b l i i e b d m a 1 - r a j j a t a d - d w e l l t i k C k r m d e k b l l l i n i a a
 f e j n a d h a m a s a b x k i f b a q a ' B a y l i s , t a l a b l i l b q a r r e j j a b i e x i e k k x i
 h a d d j a f x i a a f u q d a n a i d - d w e l l , i g a r r f u , b l a m a s a b l i l ' a d d ' l i
 s a t a ' j a q t a g l u x e w q t u . I d a k i f k i e n b a q a ' B a y l i s u k i f k i e n e t s e w w a
 1 - b i a t a d - d w e l l t i e g u , t i n s a b M - M a i i a T i m e s t a ' 1 - 1 8 4 3 . D i l - G a z -
 z e t t a a d i t h a m ' m - N a v a / a n d M i l i U w y G a z z e l i e t a ' l - I n g i l t e r r a ,
 u t g i d h e k k .

« F U Q I D - D W E L L — I l - k a s t i g , d i s g a u d i s g i n f i l - m i j a , j a q a '
 f u q m i n j i n q a b a d l i j k u n i l - t i j a t a d - d w e l l , g a l k e m m f i d - d w e l l
 l i j s i r h i j a f t i t t q i l a b i e x t a q t a ' m i n i k u n i l - i i j a , i d a
 a n a s e ' r i n g i d u m i t a d a r b a a r a 1 - m a q l u b t a l l i g e d n a , f e j n
 n u r u n - n u q q a s k b i r t a l - g a e b f i l - a q q l i s a r m i n n w i e e d l i
 k i e n t i j a t a ' d w e l l .

« I l - m e j j e t K u r u n e l l B a y l i s t a s - S u s s e x (f l - 1 8 4 3 B a y l i s k i e n
 a m e j j e t) m e t a k i e n j i k k m a n d a t - t r u p p i I n g l i i f i l - B i r g u , (M a t t a)
 k i e n i g i r a f n a , m a b b a m a r a , g a l l - K a p t a n N e w m a n X - A - L a n c a -
 s h i r e F u s i i e r s . J u m f o s t 1 - o r a j n , B a y l i s i l t a q a ' f i t - t o r o q t a l -
 B i r g u m a ' N e w m a n f l i m k i e n m a ' d i l - m a r a . M a l l i B a y l i s l e m u
 m a g h a , s i b e l , m a r g a l f u q u , b a r r a m i l l i g a j r u a f a a , t a h
 d a q q a t a * b a s t u n u k o l l ; i n b a g a d f i l - w a q t l i t e f a ' i d u f u q i l - m a q -
 b a d t a x - x a b l a q a l l i l N e w m a n : " J e k k i n t i r a e l i l q a ' r u e k .
 " M ' h u x h e k k , S i n j u r " — w i e e b N e w m a n b l a m a t m a s a n - ' J i e n a
 n a f x ' g a n d i n a g h m e l ; i d - d m i r t i e g i m a j a l l i n i x n o r o « j
 x a b l a f i t - t r i q g a l m i n h u o g l a m i n n i . u g a l h e k k o g g o d g n a i
 ^ a k l i b i s i e b n i n a g m e l j i e n " . W a r a n b a g t e t s t e d m a g a o -
 d w e l l , u l t a q q u 1 - g a d a f i l - g o d u , f e j n 1 - i m s e j k e n t a l i w a n
 K a d d a m i n n t a t i l - i l a t a ' i d e j n B a y l i s .

f u q q t i l , i d a i e m e l u s b l - i s k u a l i l - i s t e d i n a g a d - a w e k
 ^ i b g u t a m i n n 1 - i m s e j k e n K a p t a n R i c h a r d N e w m a n ^ ^

(Jissokia)